

**Міністерство освіти і науки України
Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського**

ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД І СУЧАСНІСТЬ

**Матеріали
XXIX наукової конференції
здобувачів вищої освіти**

Випуск 44

Одеса – 2023

УДК: 001:005.745

I – 90

Збірник містить тези доповідей окремих учасників
XXIX наукової конференції здобувачів вищої освіти
«Історичний досвід і сучасність».

Редакційна колегія збірника:

Богданова І. М., доктор педагогічних наук, професор,
Букач В. М., кандидат історичних наук, приват-професор,
Наумкіна С. М., доктор політичних наук, професор,
Сокаль М. А., кандидат філологічних наук, доцент,
Сухотеріна Л. І., доктор історичних наук, професор.

Відповідальний редактор – Букач В. М.

Друкується за рішенням Вченої ради Південноукраїнського
національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
від 25 травня 2023 року, протокол № 12.

(С) Південноукраїнський національний педагогічний університет імені
К. Д. Ушинського (м. Одеса), 2023.

(С) Букач В. М., упорядник, 2023.

Київ: КНЛУ, 2015. С. 213 - 215.

3. Шмітт Е. Е. Оскар і Рожева Пані: Переказ. Київ: Махаон, 2005. 72 с.
4. Lambert Jérémy Oscar et la Dame rose d'Éric-Emmanuel Schmitt (Analyse approfondie). France: Profil-Litteraire, 2016. 48 p.

КАЛЕНДАРНІ ОБРЯДИ В ОПЕРАХ М. ЛИСЕНКА «УТОПЛЕНА» ТА «РІЗДВЯНА НІЧ»

Батракова Е.

Микола Віталійович Лисенко з дитинства захоплювався народними піснями, традиціями, а у юнацтві цей інтерес поглибився. Зібравши багато зразків народної творчості (народних пісень, обрядів), він активно використовував їх у своїх музичних творах, тому що вважав, що сутність українського народу дуже добре розкривається через пісні, звичаї та обряди.

В операх «Утоплена» та «Різдвяна ніч» народні обряди, пов'язані з різдвяними святами та купальськими традиціями стають ключовими для відображення характерних народних звичаїв. На традиціях святкування, народних повір'ях вибудовується музикально-драматургічна лінія цих опер.

Композитор використовує музику для того, щоб показати життя українського народу в старовину, його звичаї, обряди, розкриває національні легенди. Показує життя звичайних людей, які ведуть боротьбу за своє щастя, любов і свободу.

Опера «Утоплена», створена у 1883-1884 роках на лібрето М. Старицького, з великим успіхом ставилася музично-драматичними трупами М. Старицького та М. Садовського. В драматургії опери простежуються тісні зв'язки з традиціями українського музичного театру: музичні номери чергуються з розмовними діалогами.

В опері «Утоплена» М. Лисенко створив виразний український народний колорит, використовуючи власну музику на тексти народних пісень [4, с. 90]. Національна достовірність та справжність українського духу в опері

визначаються також і її пісенно-хоровою основою, пов'язаною з часом дії – днями Зелених свят. Композитор яскраво розкрив свято русалчиного великодня. Ці свята належать до циклу русальних святкувань, які тривають перший тиждень червня.

Звичаї русалчиного великодня були детально знайомі композитору як уродженцю Полтавщини. Саме в ці дні душі померлих нехрещених дітей або дівчат, які стали жертвами зради з боку своїх коханих і вчинили гріх самогубства, просять людину про особливу молитовну підтримку і, натомість, щедро винагороджують її [2, с. 129].

Русальні пісні виконуються під час обрядів, пов'язаних з Зеленими святами або Клечальною неділею (перший тиждень червня). За стародавніми уявленнями люди після смерті могли стати рослинами або рослиноподібними духами, котрі знаходили собі притулок у лісах, полях, водах. Пісні русального циклу – ліричні, повні радості буття. Вони славлять буяння світла, простору, відчуття духовного здоров'я. Героїні пісень – дівчата та їх доля. Пісні виконуються у піднесеному настрої, а образи порівнюються з квітучою природою [2, с. 131].

Однією з таких композицій є дівочий хор з першої дії «Ой, зав'ю вінки», в основі якої закладена оригінальна народна пісня. Купальські свята, розкриваються через введення окремих обрядових композицій. Основне навантаження у цьому значенні покладається на жіночий хор, в якому дівчата демонструють традиційній народний обряд гадання у ніч на Івана Купала. Введення таких номерів є невід'ємною частиною сюжету, що допомагає формувати обставини для розкриття внутрішнього світу кожного героя. Мелодії в арії панночки переповнені знемогою й журбою, хор мавок на тлі характерного акомпанементу оркестру наділений оригінальною принадою. Але увесь цей чарівний образ зникає при першому проблиску світанку. На такій темі побудоване й оркестрове завершення фантастичної сцени, яким теж змальовано пейзаж, схід сонця. Усі хори першої дії, зокрема обрядові,

створюють чудовий ліричний колорит свята «Трійці» («Зеленої неділі») [5, с. 203].

Значне місце у русалчиних обрядах займає тема кохання, весільні мотиви, сватання. Ця тематика показова взагалі для усіх весняно-літніх пісень. В опері М. Лисенка мотиви реального народного життя переплетені з мотивами ірреальними. Найбільшим мистецьким досягненням композитора в цьому творі є втілення фантастичної лінії – образи русалок та хорові народні сцени, які характеризують літні календарні свята.

Зразком яскравого поєднання елементів зимово-календарних обрядів з буденністю є опера «Різдвяна ніч», яку М. Лисенко написав на основі однойменної повісті М. Гоголя. У музичному творі спостерігається вдале поєднання обрядовості календарного циклу (коляди) з елементами національної культури (козацький мотив), що є характерним для самосвідомості жителів Наддніпрянщини. У «Різдвяній ночі» композитор детально передає обряд колядування зі всією його специфічністю в умовах українського села другої половини ХІХ століття. У рецензії на оперу «Різдвяної ночі» І. Франко підкреслював високу якість музики: «Прості мотиви коляд, танкових і гумористичних пісень, ба навіть на диво мелодійні козацькі пісні, як перлини вплетені в драматичний речитатив» [6, с. 110].

До обрядових пісень зимового періоду відносяться колядки та щедрівки, які в давнину пов'язували з родовим поминальним святом. Увесь сюжет опери побудовано на основі подій надзвичайно важливого для українців свята Різдва Христового, яке успадкувало й риси культу давньослов'янської Коляди. Якщо метою колядок було музичною мовою прославити події Різдва Христового, то щедрівки містили побажання, передавали поздоровлення з нагоди зміни старого року на новий, були поєднані з іграми та забавами і носили завжди веселий характер: В цій опері подано багато цікавих давніх колядок, як-то: «Добрий вечір тобі, пане господарю»; «Радуйся! Ой, радуйся, земле» та ін.

В обрядових дійствах Різдвяних свят роль колядників є вирішальною. «Колядкові» хорові епізоди супроводжують першу та другу дії опери і представлені у звучанні колядок: «Добрий вечір тобі, пане господарю», «Чи дома, дома бідная вдова» (I картина першої дії); колядки «Ой дивнеє народження Божого сина», колядки «Чи дома, дома бідная вдова» (звучить вдруге) та великої хорової сцени першої дії II картини («Ходив, походив місяць по небі», «Ой співали три янголи»). Перший «колядковий» хоровий епізод опери (I картина першої дії) представлений у моносцені, пов'язній з експозицією образу головної героїні Оксани, колядкою «Добрий вечір тобі». Розпочинається її звучання із приспіву за сценою «Радуйся, ой радуйся земле!» [4. с. 70].

В опері сцена наближення парубочого гурту з колядкою «Ходив, походив місяць по небу» створює відчуття реальності обрядової події: Парубоча колядка оддалеки. Попереду Грицько із зіркою, Тиміш з торбою через плече. Ідуть на вулиці, через сцену, під вікно до хати. Ідучи, співають Колядку. Часте використання колядок у перших двох діях «Різдвяної ночі» дало дослідникам підстави називати її оперою-колядкою.

В оперній драматургії «Різдвяної ночі» М. Лисенко втілює прикметні ознаки святкування Різдва Христового через наслідування традиції «вулишного співу» колядників. Поєднання обрядових пісень зимового циклу з життєвими та фантастичними подіями є природними та необхідними для втілення основної ідеї автора. Жанрова оригінальність та новаторська сутність музичного супроводу опери, яка втілилась у хорових сценах і епізодах, не втратила «первісної фольклорно-театралізованої функції різдвяного обряду, у якому масове дійство є імпровізованою грою». Диригент і музикознавець О. Бенч зазначає, що в контексті обрядових дійств Різдвяних свят роль колядників є вирішальною. «Колядники молитвоспівами-колядками розпочинають і завершують весь цикл Різдвяних свят і творять релігійно-ідейний зміст Свята. Донині саме в колядках і щедрівках збереглися дуже старі наверстування давньої української природної

традиції». У творчості М. Лисенка, зокрема в опері «Різдвяна ніч», етнографізм вивершився до високого професійного західноєвропейського рівня, продовжуючи думку Б. Грінченка, «набрав усесвітньо-визнаних форм» [1, с. 34].

М. В. Лисенку справді вдалося відтворити у музиці дух українського народу з усією його пишністю та різнобарв'ям. Також він зумів вдало відтворити сутність народних обрядів та традицій, що посприяло збереженню їх у свідомості сучасної української нації. Він вдало поєднав буденність з обрядовістю, передаючи таким чином усі спектри відносин головних героїв, які у свою чергу є представниками різних верств українського народу.

-
1. Бенч-Шокало О. Український хорівий спів: Актуалізація звичаєвої традиції: навчальний посібник. Київ: «Український світ», 2002. 440 с.
 2. Давидюк В. Ф. Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі): навчальний посібник. Вид. третє, виправл., доп. і перероб. Луцьк: ПВД «Твердиня», 2014. 448 с.
 3. Дей, О. І. Колядки та щедрівки: Зимова обрядова поезія трудового року. Київ: Наукова думка, 1977. 167 с.
 4. Куриляк І. І., Еволюція драматургічних функцій хору в українській опері: національно-естетичний вимір: дисертація... кандидата мистецтвознавства. Львів, 2018. 195 с.
 5. Людкевич С. Микола Віталійович Лисенко як творець української національної музики. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи: у 2 т./* упоряд. З. Штундер. Т.1. Львів: Вид. М. Коць, 1999. 496 с.
 6. Франко І. «Різдвяна ніч» М. Старицького – М. Лисенка. *Франко І. Зібрання творів у 50 томах.* Т. 28. Київ: Наукова думка, 1980. С. 110 - 111.

«The HARDKISS» І СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА МУЗИКА

Пархимович О.

«The Hardkiss» – український музичний, англомовний та україномовний рок-гурт, створений у 2011 році. Стрижнем гурту є фронтвумен Юлія Саніна – талановита вокалістка, яку називають «Kiss». Вперше на сцену вона